

**ÖZEL YETENEKLİ
ÇOCUKLARIN
EBEVEYNİ OLMAK**

Doç. Dr. Seval ERDEN

İstanbul-2017

**“Unutmamak gerekir ki;
zeki, üstün, özel yetenekli olmaları fark
etmeksizin her çocuk,
öncelikle “ÇOCUK”tur!”**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	3
ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLAR.....	5
ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ....	7
Fiziksel ve Bedensel Özellikler	7
Bilişsel (Zihinsel) Gelişim İle İlgili Özellikler.....	7
Dil Gelişimi İle İlgili Özellikler	9
Duygusal Özellikler.....	11
Sosyal Gelişim Özellikleri ve Kişilerarası İlişkileri	12
Kişilik Özellikleri ve Yetenekleri.....	14
Yaratıcılık Alanındaki Özellikleri	15
ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLAR VE GELİŞİMLERİ İLE İLGİLİ YANLIŞ KANI VE İNANIŞLAR.....	16
ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN GELİŞİMİNDE YAŞANAN SORUNLAR VE BU SORUNLARLA BAŞA ÇIKMA YOLLARI.....	19
Özel Yetenekli Çocukların, Kendilerine İlişkin Değerlendirmeleri.....	19
Anne-Babaların Karşılaştıkları Güçlükler	19
Eşzamanlı Olmayan Gelişim	20
Bağımsız Olma ve Bu Yönde Davranış Sergileme İsteği.....	22
Aşırı Sorumluluk Sahibi Olma	23
Olumsuz Benlik Algısı	23
Mükemmeliyetçilik.....	24
Hassaslık, Aşırı Duyarlılık	26
Kaygılar, Korkular.....	26

Sosyal ve Kişilerarası İlişkilerde Yaşanan Sorunlar.....	30
Eğitsel Sorunlar	31
BAŞA ÇIKMA BECERİLERİNİ GÜÇLENDİRME	34
Yaratıcılığı Destekleme	34
Stresle Başa Çıkma Becerileri Geliştirme	35
Gevşeme Egzersizleri	38
EBEVEYN TUTUMLARI ve TUTUMLARIN ÖZEL YETENEKLİ	
ÇOCUKLARDA YARATACAĞI ETKİLER	40
Aşırı Koruyucu ve Kaygılı Ebeveyn Tutumu.....	40
Aşırı Baskıcı ve Otoriter Ebeveyn Tutumu	40
Sınırsız Özgürlükçü Ebeveyn Tutumu	41
Mükemmeliyetçi Ebeveyn Tutumu	42
Tutarsız Ebeveyn Tutumu	43
Demokratik Ebeveyn Tutumu	43
ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARLA İLETİŞİM	45
İletişim Sorunlarının Kaynakları	45
İyi Bir İletişim İçin Neler Gerekli?	46
Dinleme	48
Soru Sorma	50
“Sen Dili” Yerine “Ben Dili”ni Kullanma	51
ANNE-BABALARA ÖNERİLER.....	55
KAYNAKLAR.....	58

ÖNSÖZ

Değerli Anneler ve Babalar,

Ülkelerin kalkınması, refah ve mutluluğu ancak beşerî kaynaklarının eğitim yoluyla çok yönlü desteklenmesi, düşünme, algılama, doğru karar verme ve problem çözme becerileri gelişmiş nesiller yetiştirmeleriyle mümkün olabilir.

Gelecekte nasıl bir toplumda yaşayacağımızı belirleyen ana faktörlerden belki de en önemlisi, çocuklarımızın karşılaştıkları eğitim olanaklarıyla potansiyellerini açığa çıkarıp çıkaramadıklarına bağlı olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda en büyük güç kaynağımız, iyi yetişmiş nitelikli insan gücüdür. Geçmişten günümüze toplumların yüzyıllara yayılan gelişimi incelendiğinde de onlara yön verenlerin liderlik, üretkenlik ve verimlilik gibi özelliklere sahip özel yetenekli kişiler olduğu gözlemlenmektedir. Tüm alanlarda insan çabasıyla topluma yapılan katkılarda özel yetenekli olarak nitelediğimiz kesimin payı büyüktür. Bu nedenle, özel yetenekli bireylerin eğitimi tüm dünyada önemli bir konudur.

Dünya nüfusunun ortalama yüzde 2,5'i özel yeteneklilerden oluşmaktadır. Bu oran dikkate alındığında, Türkiye'de yaklaşık 150 bin özel yetenekli bireyin yaşadığı öngörülmektedir. Bu noktadan hareketle özel yetenekli çocukların yeteneklerini geliştirerek, kapasitelerini en üst seviyelerde kullanmalarını desteklemek ülkemizin hem bugünü hem de geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu süreçte eğitim sisteminin içinde bulunan ve çocuklarla temas eden paydaş gruplarının çalışmaları mutlaka aile tarafından desteklenmeli, okul ve aile bu yolda birlikte yürüyebilmelidir. Bir çocuğun yetiştirilmesindeki en önemli kurum elbette ailedir. İnsan yetiştirmek olarak tanımlayabileceğimiz bu ağır sorumluluk, ailenin omuzlarındadır. Sürekli gelişen ve değişen günümüz dünyasında durmadan farklılaşan sorunlarla mücadele etmek zorunda kalan siz ailelerin görev ve sorumlulukları, özel yetenekli çocuklara sahip olmaları durumunda bir kat daha artmaktadır. Çünkü ailelerin bu özelliklere sahip çocuklarına yaklaşımları, tutum ve davranışları farklı gereksinimler içermektedir.

Bu gereksinimlerden yola çıkarak siz değerli anne ve babalara destek verebilmek amacıyla 2017 yılında başlattığımız **PUSULA: Etkin Program Yetkin Öğretmen Projesi** kapsamında tüm okul paydaşlarına dokunacak faaliyetler tasarlamaya özen gösterdik. Bu amaçla, öğretmen eğitimleri, etkinlik hazırlama faaliyetlerinin yanı sıra sizlere ulaşabilmek üzere aile seminerleri ve aile atölye çalışmaları planladık. Ayrıca söz konusu çalışmalarda sizlere aktarılan bilgi ve becerilerin hatırlatıcısı niteliğinde, ihtiyaç duydukça başvurabileceğiniz bir kaynak hazırlanmasını da bu faaliyetlerin destekleyici bir unsuru olarak gördük.

İşte bu bakış açısıyla hazırlanan, içeriği Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi öğretim üyelerinden Değerli Hocamız, Sayın Doç. Dr. Seval ERDEN tarafından yazılan bu kıymetli eserin, önünüzdeki uzun ve zorlu yolda size destek olmasını diliyorum.

Süleyman GÖKÇİMEN
Ümraniye İlçe Milli Eğitim Müdürü

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLAR

Özel yetenekliliği tanımlarken, herkes tarafından benimsenmiş bir kişilik özelliğini ya da ortak özellikleri sıralamak mümkün değildir. Ancak özel yetenek kavramı, zekâ ve üstünlük durumları ile ilişkilendirilerek tanımlanmaya çalışılmış ve “üstün yetenek” ile “özel yetenek” kavramları da zaman zaman birbirinin yerine kullanılmıştır.

Genel bakış açısıyla özel yetenekli çocuklar; zekâ, yaratıcılık, sanat, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda yaşıtlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren kişiler olarak tanımlanır. Bu çocukların, farklı yetenek alanlarından birinde ya da birkaçında üstün performans gösterdikleri kabul edilir.

Özel yetenek alanları ise şunlardır:

- Genel bilişsel yetenek,
- Özel akademik yetenek,
- Yaratıcı ya da üretici düşünce yeteneği,
- Liderlik yeteneği,
- Görsel ve performans sanatlarında yetenek
- Psiko-motor (devinimsel) yetenek

Özel yetenekli çocuklar;

- Kolay ve hızlı öğrenme yeteneğine,
- Gelişmiş hafıza, bilgi ve anlayışa,
- Problem çözme becerisine
- Muhakeme yeteneğine diğerlerinden daha fazla sahiptirler.

**ANNE-BABALAR:
DÜNYADAKİ EN DEĞERLİ VARLIĞINIZ NEDİR?**

Bu soruya hemen hemen tüm anne-babalar:
"ÇOCUKLARIMIZ" cevabını verirler. O halde bunu
ONLAR DA BİLSİN!

NASIL MI?

Şu soruyu **kendinize sorarak:**
"BİRİNİN SİZE DEĞER VERİP VERMEDİĞİNİ
NASIL ANLARSINIZ?"

Öyleyse bunu anlamaları için, çocuklarınıza **o şekilde**
davranın:

**ONA DEĞER VERİN. BUNU ÇOCUĞUNUZ DA
BİLSİN VE HİSSETSİN. SAĞLIKLI GELİŞİM VE
İLETİŞİM İÇİN ÖZEL YETENEKLERİ OLAN
ÇOCUĞUNUZU İYİ TANIYIN.**

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Fiziksel ve Bedensel Özellikler

Fiziksel gelişim, genelde kalıtımın etkili olduğu gelişim alanıdır. Ancak bu çocukların, doğumlarından itibaren farklı oldukları savunulur. Genel olarak özel yetenekli çocukların, normal akranları ile kıyaslandığında fiziksel ve bedensel gelişimlerine dair dikkati çeken özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Doğum kiloları ve boyları, normal çocuklara göre genelde daha ağır ve uzundur.
- Beden ve hareket gelişimi akranlarından daha öndedir.
- Akranlarından daha erken yürürler.
- El-göz koordinasyonu akranlarından daha önce oluşmaya başlar.
- Sağımı ve solunu daha önce öğrenirler.
- Yeni ve farklı yapıdaki oyuncakları daha kolay birleştirir, oluştururlar.
- Nesnelere birleştirerek farklı ve ilginç şekiller oluşturabilirler.
- Fiziksel enerjileri daha fazladır.

Bilişsel (Zihinsel) Gelişim İle İlgili Özellikler

Özel yetenekli çocuklar bilişsel (zihinsel) ve dil gelişimi açısından, diğerlerinden farklı şekilde dikkat çeken pek çok gelişmişliğe sahiptirler. Bu üstünlükleri devamlıdır, sadece erken gelişim dönemlerinde değil, tüm yaşam dönemlerinde kendini göstermektedir.

Özel yetenekli çocukların bilişsel ve dil gelişimi için çevresel faktörler son derece önemlidir. Her yaş döneminde bu çocuklar gelişimlerine uygun ortam bulabilir ya da onlara uygun ortam sunulursa, özel yetenekleri ortaya çıkabilir. Aksi durum oluşur ya da uygun olmayan ortamlarda yaşamak zorunda kalırlarsa, bu özelliklerin meydana çıkması ya da sergilenmesi engellenmiş olacaktır.

Dil ve zihinsel gelişimleri için ortamsal faktörler son derece önemlidir. Çocuklarınızın gelişim dönemlerine ve yeteneklerine uygun ortamlar oluşturunuz.

Özel yetenekli çocuklar, akranlarına göre zihinsel ve dil gelişimi açısından daha öndedirler. Gelişimde, bireysel farklılıklar ve genetik faktörlerin birlikte etkili olduğu kabul edildiğinde, aşağıda sıralanan ve genel olarak bu çocuklarda görülen özelliklerin hepsinin aynı anda görülmesi beklenmemelidir. Genel olarak özel yetenekli bir çocuğun zihinsel gelişimi açısından şu özellikleri taşıdığı söylenebilir:

- Sürekli öğrenme arzusuna sahiptirler. Kolay ve çabuk öğrenirler.
- Gözlem yetenekleri gelişmiştir. Çevreyi sürekli gözlemlerler.
- Açık düşünür, ilişkileri kolaylıkla bulurlar.
- Birçok alanda derin, geniş ilgiye ve bilgilere sahiptirler.
- Derin ve detaylı düşünürler.
- Basit ve yüzeysel şeylerden hoşlanmazlar.
- Zihnen güç problemleri kolaylıkla çözerler.
- Ölüm, saat gibi soyut kavramlara erken yaşlarda ilgi duyarlar. Bu nedenle soyut kavramlara ilişkin erken farkındalık ve anlayış geliştirirler.

“Üst düzey zihinsel becerileri gelişmiştir.”

Bu bilişsel becerileri sayesinde özel yetenekli çocuklar;

- Kendi düşünce süreçlerinin farkındadırlar.
- Yeteneklerini ve sahip oldukları özelliklerini, nerede ve nasıl kullanacakları hakkında fikirleri vardır.
- Düşüncelerini düzenleyecek planlama ve değerlendirme becerileri gelişmiştir.

“Hafızaları güçlüdür.”

Bu çocuklar hafızlarından dolayı;

- Çevreden gelen uyarıcılara hep açıktırlar.
- Uyarıcılardan, diğerlerine göre çok daha iyi yararlanırlar.
- Bilgileri iyi bir şekilde organize edebilir ve böylece daha kolay hatırlarlar.
- Daha fazla bilgiyi depolarlar.
- İlgili bilgilere etkili şekilde daha fazla ulaşırlar.
- Bilgileri transfer eder ve yeni durumlarda en uygun şekilde kullanırlar.
- Fazla alıştırmaya lüzum kalmadan duyduğunu, gördüğünü, okuduğunu uzun zaman sonra bile hatırlaya-bilirler.
- Tüm bunlar sayesinde çabuk ve tam hatırlarlar.

Akademik konularda akranlarından ileridedirler:

- Okumaya karşı çok erken ilgi duyarlar ve erken yaşlarda okumayı öğrenirler.
- Kendi seviyelerinden üst seviyede bilgileri içeren kitapları, ansiklopedileri ve inceleme yazılarını okur ve bu tür filmler, belgeseller izlerler.
- Bir faaliyete kendi kendine başlama ve devam ettirmede üstün bir kabiliyete sahiptirler.
- Dikkat alanları geniş ve süresi uzundur.
- Belli bir sıra ve düzen içinde öğrenmeyi severler.
- Pek çoğu analitiktir. Öğrenirken parçaları analiz ederek öğrenmeyi tercih ederler.

Dil Gelişimi İle İlgili Özellikler

- Bu çocuklar genelde erken konuşurlar.
- Kelime hazneleri geniştir.
- Kelimeleri doğru telâffuz ederler ve yerli yerinde kullanırlar.
- Konuşmaları açık ve akıcıdır.
- Metaforları ve benzetmeleri çok fazla ve doğru şekilde kullanırlar.
- Kendi kendilerine şarkı ve hikâye üretebilirler.

- Gelişmiş zihinleri ve dil becerileri sayesinde bilgiyi hızlı ve etkili bir şekilde kullanırlar.
- Çok karmaşık algılara ve kavramlara sahiptirler. Bunlara paralel tepkiler geliştirirler.
- Kendilerini ifade etmek ve kuvvetli öğrenme arzularını doyumak için farklı alanlara ihtiyaç duyarlar.
- Eleştirel düşünme becerileri gelişmiştir. Gördüklerini, duyduklarını, okuduklarını olduğu gibi değil, kritik yaparak değerlendirirler.
- Uzun vadeli hedefleri vardır.
- Gerçek ve hayal arasındaki farkı çok erken yaşlarda keşfederler.
- Bir şeyi muhakeme etmek ve yeniden şekillendirmek becerisine sahiptirler.

Duygusal Özellikler

Özel yetenekli çocukların, diğerlerinden farklı duyarlılığa sahip oldukları savunulmaktadır. Bu çocukların aşırı duyarlılık gösterdikleri alanlar şöyle açıklanmaktadır:

- *Psiko-motor Aşırı Duyarlılık*: Yoğun ve hızlı hareket ihtiyacı, uzun süre aktif kalabilme, ani tepki verme, eylemde bulunmak için zorlama ve yerinde duramama.
- *Duyularla İlgili Aşırı Duyarlılık*: Güzel nesnelere karşı ilgi, güzel yazı yazma eğilimi, dokunma, tatma ve koklama duyularında gelişmiş hassasiyet.
- *İmgeleme (Hayal) Gücüne Yönelik Aşırı Duyarlılık*: Zengin ve renkli bir hayal gücü, çağrışım ve bağlantı kurmada çeşitlilik, güçlü bir biçimde görselleştirme ve icat, yaratma becerisi, canlı ve ayrıntılı rüyalar, şiir yazma, öyküler uydurma, fanteziler kurma.
- *Zihinsel Aşırı Duyarlılık*: Soru sorma, bilgiye açlık, keşfetme merakı, analiz ve sentez yapabilme, güçlü gözlem, bağımsız düşünme, bilginin ve gerçeğin peşinde koşma.
- *Duyuşsal Aşırı Duyarlılık*: İlişkilerinde insanlara, nesnelere, yerlere bağlanma; kendisi ile güçlü ilişki kurma, ölüm kaygısı, yoğun şefkat ve sorumluluk duygusu, güvenlik ihtiyacı, özeleştirici, utançlık ve başkalarının dertleri ile ilgilenme, depresif duygu durumu eğilimi.

Aşırı duyarlılığın yanı sıra bu çocukların genel duygusal özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Duyguları ve hisleri güçlüdür.
- Duygusal açıdan hassastırlar.
- Duygusal ifadelerde kararlı ve uygun davranışlar gösterirler.
- Özgüvenleri yüksektir. Ortamlarda kendilerini göstermekten hoşlanırlar ve yaptıklarını çekinmeden sergilerler.
- Ses tonuna ve konuşmalardaki vurgulara duyarlıdırlar.
- Başka kişilerin ruhsal durumlarına yönelik çıkarımlarda bulunabilirler.
- Empatik anlayışları gelişmiştir.

- Yüksek farkındalık ve gözlem yetenekleri sayesinde soyut kavramlar, erken yaşlarda ilgilerini çeker. Ancak duygusal olarak hazır olmayışları nedeniyle, bu kavramlara ilişkin çıkarımları kaygı ve korku yaratabilir.
- Savaş, açlık, gücü kötüye kullanma, şiddet gibi dünya sorunları karşısında korku, öfke, çaresizlik gibi olumsuz duygulanımlar geliştirebilirler.
- Stres düzeyleri yüksektir.
- Eleştirilmeye karşı aşırı tepkilidirler.
- Çok sık hayal kırıklıkları yaşarlar. Bu durum, duygusal ve davranışsal patlamalara neden olabilir.
- Canları çabuk sıkılır.
- Başarısızlık kaygısını yoğun şekilde yaşarlar.

Sosyal Gelişim Özellikleri ve Kişilerarası İlişkileri

Özel yetenekli çocuklar sosyal gelişimlerinde ve kişilerarası ilişkilerinde belirgin şekilde farklılıklar sergilemektedirler. Bu özellikleri sıralamadan önce, özel yetenekli çocukların bu özelliklerinin doğuştan getirilmiş ya da kalıtım yoluyla aktarılmış donanımlardan ziyade *olumlu sosyal çevrenin ve çevre ile etkileşimin* bir sonucu olduğunu vurgulamak yerinde olacaktır. Çeşitli uyarıcılara ve olanaklara sahip zengin ve gelişmiş sosyal çevre, özel yetenekli çocuklara arzu edilen üstün sosyal özellikleri geliştirmek için imkân sağlamaktadır.

Sosyal gelişim ve sağlıklı insan ilişkileri, doğuştan getirilmiş ya da kalıtım yoluyla aktarılmış donanımlardan ziyade, *olumlu sosyal çevrenin ve çevre ile etkileşimin* bir sonucudur.

Bu çocukların sosyal gelişimleri ve kişilerarası ilişkileri bağlamında sahip olduğu özellikler şöyle sıralanabilir:

- Güçlü etik değerlere sahiptirler.
- Adalet duyguları gelişmiştir.
- Önyargıları yoktur. Cinsiyet, renk, ırk, din farkı gözetmeksizin herkesi olduğu gibi kabul ederler.
- Bütün insanları ve hatta insanlığı ilgilendiren evrensel nitelikte manevi ve ahlâkî meselelere, sosyal içerikli konulara özel ilgileri vardır.
- Sahip oldukları sosyal ve ahlaki muhakeme yetenekleri ve bu anlayışa paralel geliştirdikleri beklentileri, sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyebilir.
- Başkalarının duygularına karşı duyarlıdırlar.
- Başkaları ile anlaşabilme ve geçinme becerilerine sahiptirler.
- Kendilerine benzeyen özellikle kendi zekâ seviyesinde ve benzer ilgileri olan kişilerle ilişki kurmayı tercih ederler.
- Kendilerinden büyüklerle ilişki kurmaktan keyif alırlar.
- Dostlukları uzun süreli ve güvenilirdir. Başkalarına güvenirler ve başkalarından güven beklerler.
- Kişiler arası ilişkilerde, gelişmiş farkındalık ve değerleri sayesinde hakemlik yapıcı ve politiktirler.
- Duygusal gerilimlerini, rahatça ifade edebilirler.
- Kendilerini ifade edecekleri sosyal oluşumlarda olumlu, yapıcı ve verimli katkıda bulunurlar.
- Popülerdirler, grupları tarafından sevilirler ve değer görürler.
- Genellikle bedenen cazip, yakışıklı, güzel, görünüşte tertipli ve düzenli, ilişkilerinde naziktirler.
- Her yeni sosyal durum, kaygı yaratır ancak bununla uğraşmak ve onu yenmek için gelişmiş bir kapasiteye sahiptirler.
- Dış dünya ile etkileşimlerinde olgundurlar.
- Otoriteye az başvururlar. Gruplarında daha toleransla davranırlar. Kabalık, sertlik ve zorbalık çok az görülür.

Kişilik Özellikleri ve Yetenekleri

Kişilik, kalıtımın ve çevre etkileşiminin ötesinde, bireyin tek ve biricik olmasını sağlayan yapıları barındıran bir kavramdır. Her ne kadar bireye özgü yapılardan bahsedilse de, özel yetenekli çocukların bazı ortak kişilik özelliklerine sahip oldukları vurgulanmaktadır. Bu özelliklerden bazıları şunlardır:

- Benliklerine ilişkin farkındalıkları erken gelişir. Kim oldukları, nelerden hoşlandıkları, olumlu ve olumsuz özellikleri gibi kendileri ile ilgili algıları erken yaşlarda gelişmeye başlar.
- Benlik saygıları yüksektir.
- Kendilerine güvenleri fazladır, yardım almaktan hoşlanmazlar.
- Kendilerinden emindirler ve bağımsız hareket etmek isterler.
- Rekabeti severler.
- Gruptan çok yalnız oynamayı ve çalışmayı tercih ederler.
- Gelenekselliğe tepkilidirler, yenilikler ilgilerini çeker.
- Grup normlarına fazla uymazlar. Kendilerince doğru olanda ısrar ederler.
- Kontrol edilmek ve kalıplara konmak istemezler. Otorite ile çatışırlar, kendilerine bir şeylerin dayatılmasından hoşlanmazlar.
- Mükemmeliyetçilik eğilimleri yüksektir.
- Sabırlı, kararlı ve sakindirler. Ancak inandıkları konularda kararlı ve inatçıdır.
- Zorluk derecesi yüksek olan görevlerden hoşlanırlar.
- Sorumluluk almaktan ve onu yerine getirmekten hoşlanırlar.
- Çok fazla meraklıdır ve sürekli soru sorarlar, sorgularlar.
- Fiziksel ve zihinsel enerjileri yüksek olmakla birlikte, günlük aktivitelerde sakar, dikkatsiz ve yavaş olabilirler.
- Olayların neden-sonuç ilişkilerine daha fazla odaklanırlar.
- Alçakgönüllüdürler. Gururdan hoşlanmazlar. Başkalarının problemlerine karşı içten duyarlık gösterir ve kolaylıkla iş birliği yaparlar.
- Lider olmak isterler ve bunun için çaba sarf ederler.

Yaratıcılık Alanındaki Özellikleri

Sahip oldukları kişilik özelliklerinin yanı sıra bilişsel, dil, sosyal gelişim alanlarındaki özellikleri ve duygusal duyarlılıkları, özel yetenekli çocukların yaratıcılıklarının gelişimine olumlu katkı sağlamaktadır. Bu çocukların yaratıcılık özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Düşünceleri orijinaldir. Ürettikleri, alışılmamış ve kendine öz tepkilerin ürünüdür.
- Düşüncelerinde akıcılık dikkati çeker. Sürekli düşünce geliştirebilirler.
- Sorulara ya da problemlere birden çok çözüm ve değişik fikir üretebilirler.
- Düşündüklerini ifade ederken engellenmek istemezler. Öyle ki radikal şekilde düşüncelerini savunurlar ve fikirlerinden vazgeçmezler.
- Değerlendirme odak ve kriterleri, kendileridir.
- Yeni deneyimlere açıktır, hayal dünyaları çok geniştir.
- Kolaylıkla çok büyük riskler alabilirler, maceraya düşkündürler.
- Drama, rol oynama, evcilik oyunlarından keyif alırlar.
- Yaratıcı problem çözmeye becerilerine sahiptirler.
- Karmaşık ve güç olanı tercih ederler.
- Estetik zevkleri erken gelişir ve estetik algıları diğerlerinden farklıdır. İyiyi, güzeli kolayca anlar ve takdir edebilirler.
- Gelişmiş mizah anlayışları vardır. Özellikle ince mizahı, sıradan kişilerden çok önce ve hemen fark ederler.
- Profesyonel ve farklı mesleklere ilgi duyarlar. Bu mesleklere girebilmek için, çok erken yaşlarda uygun hazırlıklar yaparlar.
- Kendi kendilerini tenkit ederler, doğru ve yanlışlığının muhasebesini çok erken yaşlarda yaparlar. Bu durum, hatalarını anlayıp, kendi kendilerine uygun düzeltmelerde bulunma arayışlarını kolaylaştırır.

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLAR VE GELİŞİMLERİ İLE İLGİLİ YANLIŞ KANI VE İNANIŞLAR

Özel yetenekli çocuklar hem diğerlerinden farklı hem de diğerleri gibi olmaları yönünde beklentiler ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Yakın sosyal çevre özellikle aile üyeleri, bu çocukları tanımaya ve onlarla yaşamaya çalışırken bazı yanlışlara düşmekte ve doğruluğu sorgulanmadan kabul edilen birçok yanlış bilgiyi, günlük yaşamlarında işlevsel şekilde kullanmaktadırlar. Bu yanlış bilgiler, geliştirilen işlevsel olmayan kanı ve inanışlar, özel yetenekli çocukların ortaya çıkarılmasında, eğitimlerinde ve sağlıklı gelişimlerine uygun ortamlar sağlanmasında sorunlar oluşmasına neden olabilmektedir. Bu yanlış kanı ve inanışlardan bazıları şunlardır:

Özel yetenekli çocuklar, farklı olduklarını fark etmezler. **YANLIŞ!!!**

DOĞRU: “Bu çocuklar, farklı olduklarını çok erken fark ederler.”

Gelişimleri için onları sürekli meşgul etmek gerekir. Yoksa tembel olurlar. **YANLIŞ!!!**

DOĞRU: “İhtiyaç ve ilgilerine göre kendi isteklerini ifade etmelerine izin vermek gerekir. Sürekli meşgul etmek, hem onları bunaltır hem de çocukluklarını yaşamalarına engeller oluşturur.”

Yardım almaksızın kendi yollarını bulurlar. **YANLIŞ!!!**

DOĞRU: “Yardım almaksızın kendi yollarını bulamazlar. Onların da diğer çocuklar gibi, yetişkinlerin rehberliğine ihtiyaçları vardır.”

Disipline etmek, diğer çocuklara göre daha zordur. **YANLIŞ!!!**

DOĞRU: “Kuralın neden konulduğu ve mantığı açıklanırsa, karşılıklı anlayış ve mantık çerçevesinde disipline etmek kolaydır.”

Eğer özel yetenekli ise, okulda başarılı olmalıdır. **YANLIŞ!!!**

DOĞRU: “Okul başarısı; okul, akranlar, ders içeriği, dersin sunumu ve değerlendirme yöntemleri gibi çocuğun dışındaki pek çok faktörle ilişkilidir. Okul başarısını ya da başarısızlığını, özel yeteneğe bağlamak yanlıştır.”

Özel yetenekli çocuklar, sınıftakilere rol-model olurlar. **YANLIŞ!!!**

DOĞRU: “Gerçekte, ortalama ve ortalama altında olan çocuklar, sınıflarındaki özel yetenekli çocukları rol-model olarak almazlar.”

Eğer çok üstün ve özel ise, herkesin yaptıklarını rahatlıkla yapabilir. **YANLIŞ!!!**

DOĞRU: “Bu çocuklarda, eşzamanlı olmayan gelişim görülür. Bir alanda diğerlerinden daha iyi iken; bir başka alanda daha geride kalabilirler.”

Özel yetenekli çocuklar mutlu, popüler ve uyumludurlar. **YANLIŞ!!!**

DOĞRU: “Bu çocukları zihinsel, duygusal ve sosyo-ahlaki duyarlılıkları, mükemmeliyetçilik özellikleri, beklentileri, kendileri ve dünyaya ilişkin algılamaları nedeniyle akranlarından daha kaygılıdır. Sahip oldukları bu özellikleri nedeniyle sosyal çevreleri tarafından “tuhaf” olarak nitelendirilebilirler. Tüm bunlar, çevreye uyumlarını olumsuz etkileyebilmektedir.”

Özel yetenekli çocuklar bencil ve benmerkezcidirler. **YANLIŞ!!!**

DOĞRU: “Bu çocuklar başkalarının duygularına karşı da duyarlıdır. Bütün insanları ve hatta insanlığı ilgilendiren evrensel nitelikte manevi ve ahlâkî meselelere, sosyal içerikli konulara özel ilgileri vardır. Bu nedenle, inamının aksine, iş birliği ve paylaşımına yatkındır.”

Üstün veya özel yetenekliler sıksa, kısa boylu, iri kafalı, çelimsiz ve gözlüklü olurlar. **YANLIŞ!!!**

DOĞRU: “Bu çocukların, doğumlarından itibaren normal akranları ile kıyaslandığında, fiziksel ve bedensel gelişimleri daha öndedir. Fiziksel gerilik söz konusu değildir.”

Özel yetenekli çocukların sahip oldukları özellikleri ve gelişimsel farklılıkları, ailenin ve sosyal çevrenin mümkün olan en erken dönemde fark etmesi hem çocuğun hem de toplumun gelişmesine katkı sağlar.

Eğer bu çocuklar fark edilmez ve desteklenmezse, sahip oldukları özellikler çocuklar için ağır bir yük haline gelebilir. Ortaya çıkan bu durum hem çocuklar için hem de onunla ilişkisi olanlar için yeni problemler oluşturabilir.

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN GELİŞİMİNDE YAŞANAN SORUNLAR VE BU SORUNLARLA BAŞA ÇIKMA YOLLARI

Özel Yetenekli Çocukların, Kendilerine İlişkin Değerlendirmeleri

Bu çocuklar, kendi gözlerinden kendilerini ve yaşadıklarını şöyle ifade etmişlerdir:

- Yalnızız.
- Farklı, yabancı ve tuhafız.
- Bizi anlayan çok az arkadaşımız var ve onlar da birbirinden uzak yerlerde.
- Dünya sorunları bizi endişelendirir. Bunlar için bir şeyler yapmadığımızı hissederiz.
- Okul çok kolay ve sıkıcı.
- Diğer insanlar; özellikle ebeveynlerimiz ve öğretmenlerimiz her zaman mükemmel olmamızı beklemektedirler.

Anne-Babaların Karşılaştıkları Güçlükler

Özel yetenekli çocukların yaşadıkları bu farklıklar ve gereksinimler, ailelerinin de sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Bu çocukların ana-babalarının, karşılaştıkları güçlükler genel olarak şöyle sıralanabilir:

- Çocuğun eş zamanlı olmayan gelişimleri konusunda ne yapacağını bilememe,
- Farklı istekler ve ilgileri karşılama güçlükleri yaşamaları,
- Çok fazla soru sormaları ile ilgili yaşanan güçlükler:
 - Bu durumda ebeveynin cevap vermede yetersiz kalması,
 - Çocuğun verilen cevaplardan tatmin olmaması,
 - Çocuğun net ve mantıklı yanıtlar beklemesi,
 - Ebeveynin fazla sabırlı olamaması.
- Çocuğun kardeş-akran-çevre ile uyumsuzluklar yaşamaması,

- Çocuğun gerçek anlamda arkadaşının olmaması ve bu nedenle tek muhatabın ebeveynin olması:
 - Bu durumda, ebeveynlerin ana-baba yerine akran gibi algılanması ve çocuğun onlara böyle muamele etmesi.
- Kontrolün çocuğun eline geçmesi,
- Ailenin zaman, para ayıramaması, rehberlik edememesi, sosyal ortamlar etkinlikler sağlayamamasından kaynaklanan sorunlar.

Çevresindeki insanların özel yetenekliliğe gösterdiği tepkiler ve kendisi ile ilgili hissettikleri, onu duygusal olarak yıpratır.

Gelişimsel olarak akranlarından önde giden özel yetenekli çocuklar, hem farklı olduklarını fark edip, bu doğrultuda davranıp, kendilerini bulmak istemeleri hem de çevrelerinin bu farklılıklara uygun geribildirimler vermeleri noktasında sorunlar yaşamaktadırlar. Bu çocukların olası sorunlarını ele alırken, sorunların nedenlerini de ele almak gerekmektedir. Bu bölümde sorunlar, etkileyen faktörler ve ailelerin neler yapabileceklerine dair bilgiler yer almaktadır.

Eşzamanlı Olmayan Gelişim

“Eş zamanlı olmayan gelişim” kavramı, fiziksel, zihinsel, dil, sosyal, ahlaki ve duygusal gelişim gibi gelişim alanlarının birbirine paralel olmayan şekilde, birbirinden farklı zamanlarda gelişmesini ifade eder.

Özel yetenekli çocukların gelişimlerinde, bu eş zamanlı olmayan gelişimi görmek mümkündür. Örneğin zihinsel olarak yaşlılarından iyi olan çocuk, beden ve hareket gelişimi açısından yaşının özelliklerini gösterebilir.

Bu çocuklar bebekliklerinde;

- Olağandışı uyanıklık, daha az uyku ihtiyacı; bakım veren kişiye gülümseme, erken tanıma,
- Uzun dikkat süresi ve yüksek aktivite seviyesi,
- Gürültüye, ağrıya, hayal kırıklığına karşı yoğun tepkiler ile kendilerini belli etmeye başlarlar.

Daha sonraki süreçte aşağıdaki yetenek ve beceriler ile dikkati çekerler:

- Erken konuşma, kelime haznesinin zenginliği,
- Hayali arkadaşlar,
- Öğrenmekten keyif alma ve hızlı öğrenme,
- Güçlü hafıza,
- Gelişmiş mizah algısı,
- Duyarlılık ve merhamet,
- Soyut akıl yürütme
- Problem çözme becerilerini akranlarından daha önce geliştirip, kullanabilme.

Beş yaşındaki özel yetenekli bir çocuk, yaşından daha üst düzey zihinsel beceriler sergileyebilir. Ancak bu gelişmiş zihin, onu duygusal olarak henüz başa çıkmaya hazır olmadığı bilgilerle de tanıştırabilir.

Ortaya çıkan ve eş zamanlı olmayan bu gelişim, çocuğun daha çok duygusal karmaşalar yaşamasına neden olabilir.

Neler Yapılabilir?

- ✓ Ebeveynler, çocuklarının doğasındaki gelişimsel farklılıkların farkında olup, gelişimlerini destekleyici olmalıdırlar. Çocuklarınızın sağlıklı gelişimleri için, çocuklarınızı iyi gözlemleyin ve farklılıkları erken dönemde fark edin.
- ✓ Çocuğunuzla vakit geçirin. Böylece, çocuğın ilgilerine uygun, geliştirme fırsatları sunarak ihtiyaçlara karşılık verebilirsiniz.
- ✓ Yaşamın ilk yıllarından itibaren çocuklarınızın, kişisel ilgilerini keşfetmelerine olanak sağlayacak sanat, tabiat, müzik, müzeler ve spor gibi çok çeşitli alanlarla tanıştırın. Bu alanları ve kendi yeteneklerini keşfe izin verin ve öğrenmeye teşvik edin.

Özel yetenekli çocukların, farklı olduklarını fark etmek ve kabul etmek gerekir.

Bağımsız Olma ve Bu Yönde Davranış Sergileme İsteği

Özel yetenekli çocuklar, bağımsızdırlar. Kararlarını kendileri vermek isterler. Öğrenme süreçlerinde de her şeyi kendi başına, kendi yollarından öğrenmek isterler. Bu durum, diğer insanlarla sağlıklı bağlanma ilişkileri kurmalarına engel olabilir.

Neler Yapılabilir?

- ✓ Çocuğunuzun bağımsızlığını destekleyin.
- ✓ Kendine ve diğerlerine ilişkin geri bildirim verin.
- ✓ İsteddiğiniz davranışları sergileyecek çeşitli alternatifler oluşturun ve bu alternatiflerden çocuğın seçim yapmasına olanak verin. Böylece sizin belirlediğiniz ortamlarda, çocuğunuz seçim yapmış olacaktır.

Aşırı Sorumluluk Sahibi Olma

Özel yetenekli çocuklar aşırı sorumluluk sahibi olabilirler. Bu durum, erken yaşlarda yetişkin görevlerini üstlenmeye kadar gidebilir. Böyle bir durumda çocuk, sorumluluğu istediği gibi yerine getirememenin yarattığı rahatsızlık ile stres yaşamakta, kendine güveni zayıflamakta ve tüm bunlarla etkili başa çıkamadığı için olumsuz duygulanımları daha sık yaşamaktadır.

Neler Yapılabilir?

- ✓ Çocuğunuza, yaşına ve gelişimine uygun sorumluluklar verin.
- ✓ Sorumluluk alanlarını sınırlandırın ve netleştirin. Böylece aldığı sorumluluğu daha kolay yerine getirebilecek ve benlik saygısı zedelenmeyecektir.

Olumsuz Benlik Algısı

Özel yetenekli çocuklar, bazen yetenek ve özelliklerinin farkında olmalarına karşın olumsuz benlik algıları yüzünden, benlik saygıları da düşük olabilmektedir.

Benlik saygısı düşük olan çocuklarda şu sorunlar ortaya çıkabilir:

- Yanlış yapma ve başarısızlık kaygısı,
- Yeni durumlara direnç ve tepki gösterme,
- Girişken olamama,
- Akran baskısına dayanamama,
- Onaylanma ve tanınma ihtiyacını yoğun şekilde yaşama,
- Kişisel yetersizliklere, başarısızlık yüklemesi yapma.

Neler Yapılabilir?

Olumlu benlik algısı oluşturmaya katkı sağlamak için,

- ✓ Çocuğunuzu olduğu gibi kabul edin. Böylece çocuğunuzun hem olumlu benlik algısının gelişmesine katkı sağlamış hem de aidiyetlik ihtiyacını gidermiş olursunuz.
- ✓ Çocuğunuzun özel yeteneğe sahip olmasından dolayı, ona aşırı beklentiler yüklemeyin. Bu, başarısızlık kaygısı yaşamasına ve benlik saygısının zayıflamasına neden olur.

- ✓ İyi olduğu alanlarda, iş ve sorumluluk verin. Böylece kendini göstermesi için fırsat vermiş olursunuz.
- ✓ Sonuçtan ziyade, sürece odaklanın ve çocuğunuzun çabalarını ön plana çıkarın. Örneğin “Çok yorulduğun halde, bıkmadan uğraştın. Çok çaba sarf ettin. Seni tebrik ederim”
- ✓ Başarıları için spesifik geri bildirimler verin. Bu geri bildirimlerinizde samimi ve dürüst olun.
- ✓ Geribildiriminiz, onu ve çabalarını fark ettiğinizi ve saygı duyduğunuzu göstereyin. Böylece;
 - Çocuğunuzu ya da yaptığı işi yargılamamış olursunuz.
 - Çocuğunuza, kendi çabalarını değerlendirmeyi öğretmiş olursunuz.
 - Çocuğunuz kimse ile kıyaslanmadan, kişisel etkileşimde bulunma şansı elde etmiş olur.
- ✓ Çocuğunuz, sergilediği performanstan memnun olmadığı ya da kendini başarısız olarak algıladığı zaman, onun duygularını anladığınızı ifade edin. Örneğin “hayal kırıklığı yaşıadığını biliyorum ama bunu yaparken çok şey öğrendin”

Mükemmeliyetçilik

Mükemmeliyetçi yaklaşım özel yetenekli çocukların ortak özelliklerinden biridir. Mükemmeliyetçilik, bireyi daha iyiye yönlendiren veya umutsuzluğa sürükleyen iki ucu keskin kılıç gibidir. Yani mükemmeliyetçilik, sağlıklı ve sağlıklısız şekilde görülebilir. Böylece pozitif ve negatif olmak üzere hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar da oluşabilir.

Sağlıklı olumlu mükemmeliyetçilik, yüksek kişisel standartlar, performanstaki küçük hatalara karşı hoşgörölü ve performanslarını başarılı kabul etme gibi özelliklere sahiptirler. Buna karşın *olumsuz mükemmeliyetçilik* ise ulaşılmaz standartlar koyma, performansından memnun olmama, yetenekleri konusunda kararsızlık ve endişe duyma şeklinde görülür. Olumlu mükemmeliyetçilik başarıyı pozitif; olumsuz mükemmeliyetçilik ise negatif yönde etkilemektedir.

Kendilerinden ve çevresindeki kişilerden yüksek beklentiler geliştirmelerine neden olan olumsuz mükemmeliyetçilik eğilimi, bu çocukların beklentilerinin karşılanamaması, aradıklarını bulamamalarının yanı sıra şu sorunları yaşamalarına da neden olabilmektedir:

- Yüksek hedefler koyması ancak bu hedeflere ulaşmasında zorluk yaşama
- Hayal kırıklığı ve yalnızlık
- Kendine güvenin zedelenmesi
- Erteleme davranışı sergilemesi
- Kendini cezalandırma ve kendine yönelik öfke
- Yoğun stres yaşantısına maruz kalma.

Mükemmeliyetçiliğin oluşumunu etkileyen faktörler:

- Aile tutumları
- Bağlanma sorunları
- Mantıkdışı düşünceler
- Ebeveynlerin ve sosyal çevrenin beklentileri

Neler Yapılabilir?

- ✓ Aile tutumlarınızı gözden geçirin. Otoriter ve eleştirel yaklaşımlar, bu eğilimi artırır.
- ✓ Mükemmeliyetçilik öğrenilir. Çocuğunuza olumsuz model olmayın.
- ✓ Mükemmeliyetçilik, eleştirilmeye karşı bir savunma mekanizması olarak işlev görür. Bu nedenle eleştirilerinizi haklı gerekçelerle uygun zaman ve şekilde, en önemlisi de yalnızken yapın.
- ✓ Çocuğunuzun gelişim dönemine, ilgi ve yeteneklerine uygun, gerçekçi ve ulaşılabilir hedef belirlemesine yardım edin. Bu hedeflere ulaşma yollarını ve alternatifleri tartışın.
- ✓ Aile içinde ve çevresinde çocuğunuzu “üstün”, “yaratıcı” ya da “özel” olarak nitelendirmeyin.
- ✓ Evin patronu olmasına izin vermeyin.
- ✓ Başarılarını abartmayın ve küçümsemeyin.
- ✓ Beklentilerinizi çok aşağıda ya da yukarıda tutmayın.
- ✓ Zayıf olduğu alanları güçlendirmek için yaratıcılığını kullanmasına yardımcı olun.

Hassaslık, Aşırı Duyarlılık

Özel yetenekli çocuklar çevresel ve kişilerarası uyarıcılara daha hassastırlar. Bu özellik sayesinde bu çocuklar, başkalarına ilişkin farkındalık ve empati geliştirip, onları daha iyi anlayabilirler. Ayrıca aşırı duyarlılık, çocukların hayal gücünün gelişmesine olumlu katkı sağlar.

Ancak diğerlerinden farklı gelişen hassasiyet ve aşırı duyarlılıkları bazı sorunların ortaya çıkmasına da neden olabilir. Örneğin;

- Eleştirilmeye karşı aşırı tepkisel olma
- Hata yapmaktan korkma
- Yoğun stres, kaygı yaşantısı
- Çeşitli korkuların ortaya çıkması

Neler Yapılabilir?

- ✓ Bu çocukların yoğun ve hızlı hareket ihtiyacı göz ardı edilmeden hareket etmelerine izin verilmelidir.
- ✓ Duyuları daha gelişmiş olacağından farklı algı ve eğilimleri dikkate alınmalıdır. Örneğin koklama, tatma, dokunma duyuları engellenmemeli aksine bu yönde yeteneklerini kullanmalarına olanak sağlayacak ortamlar sağlanmalıdır.
- ✓ Keşfetme merakı ve gözlem yeteneği şeklinde kendini gösteren zihinsel duyarlılığını destekleyin. Çocuğunuzun soru sormasına, keşfetme çabasına, merakını giderecek şekilde davranmasına izin verilmelidir.
- ✓ Hayal güçlerinden yararlanacak şekilde şiir, öykü, fantezi kurma, tiyatro sinema gibi etkinliklerde kendilerini ifade etmelerine olanak sağlanmalıdır.

Kaygılar, Korkular

Kaygı, bir başka ifadeyle anksiyete, çocukluk ve ergenlik döneminde yaygın olarak görülen duygular arasında yer alır. Kaygı, yaşamda çoğunlukla korku ile birlikte yaşanmakta ve zaman zaman da birbirinin yerine kullanılmaktadır.

Kaygı ve korkunun farkı nedir?

Kaygı, somatik belirtilerin eşlik ettiği, normal dışı, nedensiz bir tedirginlik hali iken; korku ise, dışarıdan gelebilecek kaynağı belli gerçek bir tehlike karşısında ruhsal ve bedensel olarak verilen bir tepkidir.

Yani korkunun nedeni bellidir, genelde somuttur. Kaygı, içsel süreçlerle oluşur.

Kaygılar

Gelişim dönemlerinde normal olarak kabul edilebilecek yoğun kaygı ve korku yaşanmaktadır. *Gelişimsel kaygılar* olarak tanımlanan kaygı ve korkular şunlardır:

- Bebeklikte ayrılma kaygısı,
- Okul öncesi dönemde canavar, hayalet ya da çizgi film karakterlerinden korkma ve kaygı duyma,
- İlkokul çağlarında hastalık ve ölüm korkusu,
- Ergenlik döneminde ise görünüş ve başkalarının değerlendirmelerine ilişkin kaygılar gelişimsel kaygılardır.

Gelişimsel kaygılardan farklı olan, *kaygı bozuklukları* olarak da belirtilen kaygılar ise şunlardır:

- Korkulan nesne ya da durumdan kaçma,
- Aşırı ya da abartılı tepkiler verme,
- Sürekli yoğun bir stres ve gerginlik içinde olma,
- Kendine ya da başkasına zarar gelmesi endişesinden sıyrılamama ve hep bu fikir ile meşgul olma,
- Kontrolü kaybedeceği hissi yaşama gibi bilişsel-sosyal ve duygusal bağlamda bozulmalara neden olan kaygı ve korku tepkileri.

Neden özel yetenekli çocuklar daha fazla kaygı ve korku yaşarlar?

- Özel yetenekli çocuklar, aşırı duyarlılıkları, üst düzey zihinsel becerileri, dünya ve insanlık sorunlarına olan hassasiyetleri nedeniyle daha fazla kaygı yaşarlar.
- Yüksek farkındalık ve gözlem yetenekleri sayesinde soyut kavramlar, erken yaşlarda ilgilerini çeker. Ancak duygusal olarak ha-

zır olmayışları nedeniyle, bu kavramlara ilişkin çıkarımları kaygı ve korku yaratabilir.

- Bu çocukların geniş hayal dünyaları, farklı ilgileri canlı ve ayrıntılı rüyalar görmelerine, belirsiz olan ve bilinmeyen durumlardan korkmasına neden olabilmektedir.

Tüm bunların yanı sıra;

- Güvenli olmayan aile ortamı ve çocuğun aileden destek görememesi,
- Sert, katı ve kontrolcü, aşırı koruyucu çocuk yetiştirme biçimleri,
- Ebeveynlerin karakteristik özellikleri, kaygı düzeyleri,
- Ebeveynlerin sahip oldukları olumsuz, otomatik, esnek olmayan düşünce yapıları,
- Çevrenin beklentileri ve bunların birer baskı olarak algılanması.

Neler Yapılabilir?

- ✓ Çocuğunuzun size güvendiğinden emin olun.
- ✓ Çocuğunuzun özel yetenekli de olsa bir çocuk olduğunu unutmayın.
- ✓ Çocuğunuzunuzu ve sizi zorlayıp, kaygılandırarak yüksek hedefler ve beklentiler oluşturmayın.
- ✓ Korkularını, kaygılarını görmezden gelmek, saçma bulmak ve çocuğu suçlamak yerine, bu korkuları üzerinde konuşun.
- ✓ Kendi kaygılarınızı ve korkularınızı düşünün. Bunların altında yatan düşüncelerinizi keşfedin.
- ✓ Korkularını resim, drama ya da öykü yolu ile anlattırmaya ve onun bakışından anlamaya çalışın. Böylece çocuğunuz hem kendini güvende hissedecek hem de anlaşılmiş olmanın yarattığı rahatlatma ile daha kolay başa çıkabilecektir.
- ✓ Duyguların ifade edilmesinde model olun.
- ✓ Çocuğunuzunuzu, duygularını isimlendirmesine teşvik ve yardım edin.

Kaygı ile Başa Çıkmaya Yönelik Bir Etkinlik

Çocuğunuzdan, kaygı oluşturan, stresli bir durumu hayal etmesini isteyin. Öncelikle bu durum ile ilgili duygularını ifade etmesi için onu cesaretlendirin.

“Ne hissettin?”

“Vücudunun neresinde hissettin?”

“Duygunu somutlaştırsak, neye benzerdi?”

“Renk versek, rengi nasıl olurdu?”

“Kokusu olur muydu? Olsaydı neye benzerdi?”

“Bir şekle benzetirsek, neye benzerdi?”

Gibi sorularla yaşadıkları duyguları paylaşmalarını isteyin.

Sosyal ve Kişilerarası İlişkilerde Yaşanan Sorunlar

Özel yetenekli çocukların, duygu düzenleme, sosyal beceri ve uyum sağlayıcı davranış sergileyebilmelerinden dolayı genel anlamda başkaları ile yaşamda sorun yaşamadıkları, akranlarına göre daha empatik, işbirlikçi oldukları vurgulanmaktadır. Ancak her ne kadar sosyal olarak sorun yaşamazlar da bu çocuklar sosyal ilişkilerinden çok fazla memnun olmaz, daha az doyum alır ve ilişkileri ile ilgili daha fazla üzüntü yaşarlar.

Sosyal ve kişilerarası ilişkilerde yaşanan sorunlar, çocuklarda yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bunlardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür.

- Hayal kırıklığı
- Geri çekilme, içe kapanma
- Sosyal, yaratıcı veya fiziksel aktivitelerde aktif katılım yerine okumayı tercih etme
- Tek başına zaman geçirmeyi tercih etme
- Kurallara karşı gelme
- Sosyal değişimi sağlamak için yardım alamama ve bununla ilgili stres yaşama

Sosyal ve kişiler arası ilişkilerde sorunların yaşanmasına neden olan olası *faktörler*:

- Bağlanma sorunları
- Zayıf ve kopuk aile ilişkileri
- Katı ve çatışmalı aile ortamı
- Ailenin sosyal çevre ile sağlıklı ve istenilen şekilde ilişki kuramamış olması
- Aidiyet ve kimlik oluşturmada kendini bir yere ait hissedememe
- Anlaşılmama duygusu
- Akranlarının özel yetenekli olan bu çocukları farklı olarak algılamaları, ad takmaları, alay etmeleri, onları içlerine almamaları
- Kendilerini diğerlerinden daha iyi ve gelişmiş olarak değerlendirmeleri
- Gelişmiş adalet duygusu ve değerler algısı
- Bireyselliğe aşırı vurgunun yapılması
- İdealizm

Neler Yapılabilir?

- ✓ Aile içi ilişkilerinizi ve diğer insanlarla iletişiminizi gözden geçirin.
 - Sosyal etkileşim, ailede başlar.
 - Başkaları ile birlikte yaşama, yakın ilişkiler kurma, gelişim ve sosyalleşme içerisinde öncelikle ailede öğrenilir.
- ✓ Ebeveyn tutumlarınızı ve disiplin yöntemlerinizi gözden geçirin
 - Katı ve belirsiz disiplin, çocuğun davranışlarını nasıl şekillendireceğini bilememesine, hep kendinden şüphe etmesine ve yetersizlik hissetmesine neden olur.
 - Çocuğun varlığını kabul edici, davranışların neden ve sonuçlarını açıklayıcı ve özerkliği destekleyecek tutumlar hem sizinle sağlıklı ilişkiler kurmasını hem de sizden öğrendiklerini sosyal ilişkilerinde deneyimlemesini sağlayacaktır.
- ✓ Yeni ve farklı arkadaş grupları ile etkileşime girecek ortamlar oluşturun. İzcilik, kamp kurma, spor, dans etkinlikleri, yeni etkileşimler için birer fırsat olarak değerlendirilebilir.

Eğitsel Sorunlar

Özel yetenekli çocuklar, öğrenme ile ilgili hem zihinsel süreçler hem de okul, müfredat, işleyiş, arkadaşlar gibi çevresel faktörler bağlamında sorunlar yaşamaktadırlar.

Bu çocukların olası eğitsel sorunlarının *nedenlerini* şöyle sıralamak mümkündür:

- Yaşının çok üstünde kavrama yeteneği
- Akranlarından daha hızlı ve gelişmiş muhakeme yeteneği
- Uygulanan programın çok kolay gelmesi
- Sınıf içi öğrenmenin çok yavaş ve tekrarlayıcı olması
- Öğretilenlerin aynı şeyler olduğu ve bunların işe yaramayacağına ilişkin inançları
- Sınıf içinde derinlemesine tartışmalara yeterince yer verilmesi
- Çok hızlı düşünme ve bu nedenle ilginin kolaylıkla başka yöne kayabilmesi,
- Rutin ödevler, görevlerden çabuk sıkılma ve bu nedenle görevleri tamamlayamama

- Çok fazla soru sorması ve aldığı cevapların onun için doyurucu olmaması
- Sınıf mevcudunun kalabalık olması ve bu nedenle kendini ifade etme olanağı bulamaması
- Aile, okul, akranlar gibi dışsal faktörler

Neler Yapılabilir?

- ✓ Siz de çocuğunuzla okula başlayın, sorunlar hakkında bilgi edinin.
 - ✓ Okul ve işleyişi ile ilgili bilgiler toplayın.
 - ✓ Çocuklarınızla okulda yaşadıkları herhangi bir sorun hakkında konuşun ve olabildiğince özenli olmaya çalışın.
 - ✓ Bu çocuklar "Sıkıldım, sıkılıyorum" ifadelerini çok sık kullanırlar. Sıkılmasına sebep olan durumu ve sıkıntıyı tanımlamasına yardımcı olun. Bunun nasıl bir sıkıntı olduğunu ve müdahale gerektirip gerektirmediğini öğrenmek için daha fazla bilgi edinmeniz gerekir. Ancak unutmamak gerekir ki, en çekici ve uyarıcı ortamlarda bile, çocuğunuzun ilgi duymadığı bazı zamanlar olacaktır
 - ✓ Çocuğunuzla ilgili almak istediğiniz kararları çocuklarınızla konuşun, seçenekleri tartışın. Örneğin "Neler olsaydı okul daha ilginç olacaktı?", "Okullarında bir şey değiştirebilme şansı olsaydı, neleri değiştirmek isterlerdi?", "Sınıfta en keyif aldığı zamanlar hangi zamanlar?" gibi sorularla bazen ilginç ve önemli bilgiler elde etmenin mümkün olduğunu unutmayın.
 - ✓ Kendi gözlem ve düşüncelerinizi çocuğunuzun yeteneklerine yazın ve bunu öğretmenleri ile paylaşın.
 - ✓ Çocuğunuzun özellik ve ihtiyaçlarına odaklanın.
 - ✓ Çocuğunuzun öğretmenleri ile sürekli iletişim halinde olun.
- Ana odak noktanız, sizin veya öğretmenin görüş veya gündemleri değil çocuğunuz olmasına özen gösterin.

Ayrıca özel yetenekli çocukların öğrenmeleri ile ilgili sorunlarına yönelik olarak da şunlar yapılabilir:

- ✓ Basit görevler, bu çocuklar için sıkıcı olabilmektedir. Bunun yerine daha zor ve düşünmeye yönelten görevler sunulması gereklidir.
- ✓ Soyut kavramlar hakkında konuşun ve fikrini dinleyin.
- ✓ Hızlı öğrenmeleri ve güçlü hafızaları onların yeni bilgi gereksinimlerini arttırır. Bu nedenle tekrardan kaçının ve zaman içinde daha karmaşık bilgiler içeren soyut problemler bulun.
- ✓ Konu ile ilgili bilgi vermekten ziyade konuyu çok boyutta ele alın. Bu çocuklar, fikirler arasında daha fazla bağlantı kurarlar.
- ✓ Ezber ve tekdüze etkinliklerden kaçının. Doğal, açık uçlu, yaratıcılığı destekleyen etkinlikler onlar için keyifli ve bilgi verici olacaktır.

BAŞA ÇIKMA BECERİLERİNİ GÜÇLENDİRME

Yaratıcılığı Destekleme

Özel yeteneklilik, “üst düzey yeteneklere” sahip olmanın yanı sıra “yaratıcılık” özelliklerinin olması ve bunların sergilenmesine yönelik “motivasyon”u da içerir.

Yaratıcılık,

- Gelenekselden farklı, orijinal, yeni fikirler ortaya çıkarmak için zihni kullanma becerisidir.
- Hayal gücünü kullanarak yeni fikirler üretmedir.
- Yeni bir şey tasarlama, icat etmedir.
- Geliştirilebilen bir beceridir.
- Doğallığın ve spontanlığın engellenmediği ortamlarda gelişir.

Çocuğunuzun Yaratıcılığını Geliştirmek İçin Neler Yapabilirsiniz?

Zengin ve renkli hayal gücü, güçlü çağrışım ve bağlantı kurma becerisi, icat ve keşif yapma isteği, yaratma becerisi çok fazla olan hayal gücü ile ilişkili olan duyarlılıklarını fark etmek ve bu ihtiyaçlarını giderecek uygun ortamlar bulmak gerekir. Bunun için:

- ✓ Çocuğunuzun keşfetmesine izin verin. Keşfetmesi için uygun ortamlar hazırlayın.
- ✓ Sorulara gerçek ve samimi cevaplar verin.
- ✓ Kesin, net ve tek bir doğru cevap beklemeyin.
- ✓ Doğru ya da yanlışın olmadığı gibi, tek bir “doğru”nun da olmadığını, aynı anda pek çok doğrunun olabileceğini gösterin, model olun.
- ✓ Açık uçlu sorular sormayı alışkanlık haline getirin.
- ✓ Çocuğunuzun sorularından yola çıkarak, ilgilendiği konuları araştırmaya yöneltin.
- ✓ Bilmiyorum demekten çekinmeyin.
- ✓ Zihinsel büyümesi kadar fiziksel ve toplumsal becerilerini geliştirmesini teşvik edin.

- ✓ Sorularınızı istediğiniz cevabı almaya yönelik değil, çocuğun istediği cevabı özgürce verebilmesine olanak sağlayacak şekilde sorun.
- ✓ Çocuğunuzla birlikte beyin fırtınası yapın. Saçma da gelse peş peşe birçok fikir üretmeye çalışın. Böylece çocuğunuza iyi bir model olursunuz.
- ✓ Çocuğunuzun yaratıcılığını ifade edebileceği en az bir alanı geliştirmesine teşvik edin. Ayrıca çocuğunuzun performansını sergilemesi için seyirciler bulun.
- ✓ Aile bireyleriyle müzelere ya da fabrika gibi mesleklerin tanınmasında yardımcı olacak yerlere geziler yapın.

Stresle Başa Çıkma Becerileri Geliştirme

Özel yetenekli çocuklar, duyarlılık ve farkındalıklarının yüksek olmasından dolayı akranlarına göre daha fazla stres ve kaygı yaşamaya eğilimlidirler. Ancak merak, gelişmiş mizah algısı, problem çözme becerilerinin daha fazla olması ve öz-yeterlilik algıları ile yapabileceklerine dair kendilerine olan inançları sayesinde, stresle başa çıkmada da akranlarına göre daha esnek beceriler geliştirebilmektedirler.

Unutulmamalıdır ki;

Özel yetenekli çocuklar için stres kaynağı olarak algılanan her faktör, farkındalığı yüksek ve bilinçli bir yetişkinin (ya da yetişkinlerin) eşlik etmesiyle, stresle başa çıkma kaynağı olarak da kullanılabilir.

Stres Kaynakları

- Aile ilişkileri
- Okul yaşantıları, akademik sorunlar
- Aile üyeleri ve diğer insanlarla olan ilişkiler
- Popülerlik sorunu,
- Kendilerine ve başkalarına yönelik aldığı sorumluluklar
- Güvenlik ve şiddetle ilgili algıları ve endişeleri
- Zaman yönetimini yapamama
- Kendini aşırı şekilde eleştirme
- Risk almaktan kaçınma
- Değişimlere karşı hassasiyet
- Aşırı hassasiyet, duyarlılık
- Beklentiler: Çocuğun kendine yönelik ve çevresine yönelik beklentileri, çevresinin ondan beklentileri:
 - Özel yeteneğinden ve duyarlılıklarından dolayı bu çocuklar, çevrelerinde yaşlarının üzerinde tavır ve tutum sergilemeleri nedeniyle, hep en iyi olmaları yönünde beklentilere maruz kalırlar. Bu beklentileri karşılayamama endişeleri ve karşılama çabaları çocuğun stres yaşamasına, tükenmesine, benlik algısının zedelenmesine, umutsuzluk yaşamasına, başarısız olacağına ilişkin inanç geliştirip bunu genellemesine, geri çekilmesine ve öğrenilmiş çaresizlik yaşamasına neden olmaktadır.
- Akran ilişkileri ve akran baskısı nedeniyle oluşan stres yaşantıları:
 - Zihinsel yetenekler ve beceriler açısından akranlarından daha gelişmiş olan özel yetenekli çocuklar, akranları tarafından kabul edilmeme, zaman zaman yetenek ve becerilerini saklamak, zorunda kalabilmektedirler.
 - Bazen de bu özel yetenekleri sosyal uyumu bozmakta, yalnızlık ve içe dönüklüğe sebep olabilmektedir.
- Bu çocuklar insanlara, ilişkilere, dünya meselelerine karşı daha duyarlıdır. Diğer insanların tavır ve tutumları, doğal kaynakların kullanımı, ekolojik sorunlar, nüfus, açlık, cinsiyet sorunları, adalet, eşitlik, ölüm vs. tüm bunlar birer stres kaynağı olabilir.

Çocuğunuzun Stresle Başa Çıkma Becerisi Geliştirilmesi İçin Neler Yapabilirsiniz?

- ✓ Çocuğunuzu dinleyin.
- ✓ Onların streslerini ve endişelerini anlamsız, abartı olarak değerlendirmeyin. Bunların çocuğunuz için ne anlama geldiğini anlamaya çalışın.
- ✓ Duygu farkındalığı çalışın. Duygularını fark etmesine, bunları isimlendirmesine yardımcı olun.
- ✓ İkilemlerde kaldığı zaman her iki boyutu da tartışın. Avantaj ve dezavantajları ortaya koymasını sağlayın.
- ✓ Bağımsız düşünme, bilginin ve gerçeğin peşinden koşma yoluyla bilgi edinmesini sağlamak için çocuğunuzun soru sormasına, keşfetme çabasına, merakını giderecek şekilde davranmasına izin verin. Sizler de onun düşünmesini ve farklı düşüncelerin olabileceğini fark etmesini sağlayacak şekilde sorular sorun. Böylece bilginin, stres ile başa çıkmada bir yol olarak kullanılmasını sağlarsınız.
- ✓ Tekdüze, ezbere dayanan ve durağan etkinlik ve yaşam tarzına sığdırmaya çalışmak onlar için ciddi birer stres faktörü haline gelecektir. Bunlardan kaçının.
- ✓ Gevşeme ve nefes egzersizlerinden yararlanın.
- ✓ Arkadaşları ile zaman geçirmesi için fırsat oluşturmaya çalışın.
- ✓ Yetişemediğiniz durumlarda psikolojik destek ve uzman yardımı alın.
- ✓ Birlikte haftalık “yürüyüş ve sohbet” etkinlikleri yapın.

Nefes Alma

Çocuğunuza ve kendinize rahatlıkla uygulayabileceğiniz, kısa bir nefes egzersizi. Amaç, nefese odaklanıp doğru nefes alarak, gevşemeyi sağlamaktır. Yönerge şöyledir:

Çocuğunuzun rahat bir şekilde oturmasını ya da yerde sırt üstü yatmasını sağlayın. Ellerini karnının üzerine koymasını sağlayın. Ardından sizin dediklerinizi yapmasını isteyin:

- **Karnından nefes al.**
- **Nefesini, dörde kadar sayarak al.**
- **Şimdi nefesini içinde tut ve 4'e kadar say.**
- **Şimdi nefesini 8'e kadar sayarak, yavaş yavaş bırak.**

Egzersiz esnasından rahatlatıcı bir hafif müzik açılabilir. Bu egzersiz birkaç defa yapılır.

Güvenli Yer

Birkaç derin nefes alma egzersizi ile başlayın. Ardından çocuğunuzdan, **çok mutlu olduğu bir yeri hayal etmesini** isteyin. Hayal ettiği yeri tanımlatın. **“Neler görüyor? Orası neresi? Etrafında kimler var? Ne yapıyorlar? Kendisi ne yapıyor? Ne giymiş? Etrafındaki renkler nasıl? Koku hissediyor mu? Teninde neler hissediyor? Duyguları nasıl? Bedenini nasıl hissediyor?”** Bunları tanımlamasını isteyin.

İmajinasyonu ile ilgili tanımlamaları bittiğinde **“Çevrene dikkatlice bak. Burası senin güvenli yerin. Her istediğinde buraya gelebilirsin. Buraya gelip bu anın tadını çıkarabilirsin.”** deyin ve bu etkinlik üzerinde konuşun.

EBEVEYN TUTUMLARI ve TUTUMLARIN ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARDA YARATACAĞI ETKİLER

Özel yetenekli çocuklar için özerk olma, kendini ve yeteneklerini fark etme, duyarlılıklarına uygun ortamlar arama, merak ve keşfetme yaşamsal önem taşımaktadır. Çocuğun bu ihtiyaçlarına uygun ortam ve tepkilerin verilememesi ciddi sorunlara neden olabilmektedir. Bu noktada ebeveyn tutumları son derece önemlidir.

Anne-babanın tutumlarından bazılarını ve bunların çocuğun gelişimi üzerine etkilerini şöyle sıralamak mümkündür:

Aşırı Koruyucu ve Kaygılı Ebeveyn Tutumu

- Aile, aşırı koruyucu ve vericidir.
- Anne-baba çocuğun her davranışına müdahale eder.
- Çocuğa sürekli yaşından daha küçükmüş gibi davranılır.

Bu tutumla yetişen çocuklarda yaşanabilecek sorunlar;

- Çocuğun kendini tanıması,
- Yapabileceklerini fark etmesi,
- Bireyselleşme çabaları engellenmiş olunur.

Bu tutumla yetişen çocuklar;

- Bağımlı kişilik yapısı,
- Kendi başına karar vermede güçlük,
- Kendine güven sorunu,
- Tek başına bir işe başlama ya da sürdürmek konusunda sorunlar yaşarlar.

Aşırı Baskıcı ve Otoriter Ebeveyn Tutumu

- Katı bir disiplin anlayışı ve baskıcı bir tutumdur.
- Kurallara koşulsuz uyum beklentisi vardır.
- Aile içinde korku hakimdir ve çocuk bu korku ile büyür.

Bu tutumla yetişen çocuklarda yaşanabilecek sorunlar;

- Saldırgan ve uyumsuz davranışlar sergileme,
- Arkadaşlarına ve diğer sosyal ortamlardaki insanlara da evde karşılaştığı olumsuz davranışlar ile tepki verme,
- Sürekli eleştirildiği için, benlik saygısının zedelenmesi gibi sorunlar yaşanabilir.

Sınırsız Özgürlükçü Ebeveyn Tutumu

- Bu tutumu gösteren ailelerde çocuğa aşırı düşkünlük ve hoşgörü vardır.
- Aile-çocuk ilişkisinde, sınırlar ve kurallar belli değildir.
- Çocuk evde patronudur ve her istediği anında yapılır

Bu tutumla yetişen çocuklarda yaşanabilecek sorunlar;

- Çocuk, bencillik, doyumsuzluk ve kırgınlık gibi kişilik özellikleri geliştirebilir.
- Her dediğinin anında olmasını isteyen, sabırsız bireyler olabilirler.
- Yaşamda doyumsuzluk, can sıkıntısı, mutsuzluk ve iç boşluk yaşanır.
- Kuralsızlığa alışan çocuk, okul gibi sosyal ortamlarda kurallarla karşılaştığında uyum sağlamakta zorlanır.

Mükemmeliyetçi Ebeveyn Tutumu

- Çocuktan, her alanda kusursuz olması beklenir.
- Aile, beklentilerini karşılaması için çocuğu yoğun bir eğitim sürecine tabi tutar.
- Çocuktan beklentiler, yaşının ve kapasitesinin üzerindedir.

Bu tutumla yetişen çocuklarda yaşanabilecek sorunlar;

- Çocuk, kendi doğal içgüdüleri ve kurallar arasına sıkışıp kalır.
- Sürekli bir *iç çatışma* içindedir.
- Fikirleri genellikle çok katıdır.
- Her işte üstün olmak ister ve bunu başaramadığı noktada hayal kırıklığına uğrar.
- Ulaşmakta ve başarmakta sorun yaşayacakları yüksek hedefler koyabilir. Bu durumda, istenilen sonuç elde edilemeyeceğinden dolayı benlik saygısında zedelenme ve kaygılar yaşanabilir.
- İlerleyen zamanlarda, çalışmayı tamamen bırakabilir ve aşgınlık duygusu yaşamaya başlayabilir.

Sağlıklı Kişilik Özelliklerinin Gelişmesi İçin:

Çocuğun, sağlıklı kişilik özelliklerine sahip yetişkin ve çocuklarla etkileşim halinde bulunabileceği, sağlıklı bir ortamın sağlanması gerekir.

Tutarsız Ebeveyn Tutumu

Bu tutumda,

- Çocuk yetiştirme ve disipline etme konusunda anne ve baba arasında tutarlılık yoktur.
- Anne-babanın değer sistemi farklıdır.
- Anne-baba arasında olabileceği gibi annenin ya da babanın davranışlarında her ortamda, her koşulda sergilenen *süreklilik* bağlamında tutarlılık yoktur.
- Kurallar net değildir. Ebeveynlerin kuralları gereksiz değiştirilebilir, ihlal edilebilir.

Bu tutumla yetişen çocuklarda yaşanabilecek sorunlar;

- Çocuk ne zaman ve nerede ne yapacağını bilemez.
- Çocuk, anne veya babanın tepkisini tahmin edemez ve bu nedenle kendini güvende hissetmez.
- Çocuk, çevresindeki insanlara güvenmeyen, her şeyden şüphelenen, kararsız bir kişilik yapısı geliştirebilir.

Demokratik Ebeveyn Tutumu

Bu tutumda,

- Anne ve baba, çocuğu şartsız, koşulsuz, olduğu gibi kabul eder.
- Anne-baba çocuğa sevgi ile yaklaşır ve çocukla ilgilenir.
- Aile, çocuğa rehberlik yapar. Ancak karar çocuğa aittir.
- Anne ve baba, çocuk için iyi bir modeldir.

Bu tutumla yetişen çocuklar;

- Sosyalleşmiş, iş birliğine hazırdırlar.
- Arkadaş canlısı, duygusal ve sosyal açıdan dengeli bir bireydir.
- Çocuk nerede ne yapması gerektiğini bilir.
- Saygılı, sorumluluklarını bilen ve çevresi ile olumlu ilişkiler kurabilen bireylerdir.

**ÖNCE ANLAMAYI
SONRA ANLAŞILMAYI
DENEYELİM.
DİNLEYELİM!**

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARLA İLETİŞİM

Özel yetenekli çocuklar, sağlıklı ve etkili iletişim kurma ile ilgili sorunlar yaşamakta ve iletişim becerilerine yönelik rehberliğe ihtiyaç duymaktadırlar. Ortaya çıkan iletişim sorunlarının bir kısmı çocuğun sahip olduğu özelliklerle ilgili iken; bir kısmı da sosyal çevreden yani çocuğun dışındaki diğer insanlardan kaynaklanmaktadır.

İletişim Sorunlarının Kaynakları

Özel Yetenekli Çocuktan Kaynaklanan İletişim Sorunları

- Aile ve okul ortamında anlaşılamadıklarına ilişkin geliştirdikleri algıları,
- Kendini özel ve diğerlerinden farklı görme,
- Farklılıkları yansıtmaya çabası,
- Kendini beğenme,
- Akranlarına göre gelişmişliklerinin ve potansiyellerinin farkında olmalarına rağmen, hissettiklerini ve bildiklerini açıklayamama ya da sergileyememe
- Kendilerini rahat ifade edememe, çekingenlik vs.

Aile ve Sosyal Çevreden Kaynaklanan İletişim Sorunları

- Çocuğun özelliklerinin, duyarlılıklarının, ihtiyaç ve gereksinimlerinin fark edilememesi,
- Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını giderirken, tutarlı ve doyurucu olunamaması,
- Çocuğun seviyesine ve beklentilerine uygun iletiler sunulamaması,
- Anne-babanın değerler sisteminin birbirine uygun olmaması,
- Öğretmenler tarafından sınıf içi düzeni bozan ve zorlayan öğrenciler olarak görülmeleri,
- Merak ve keşfetme ihtiyaçlarının engellenmesi,
- Kendini geliştirecek ortamların sunul(a)maması,
- Çevresi ile yaşadığı uyumsuzluk,
- Akranları tarafından kabul edilmeme, dışlanma.

İyi Bir İletişim İçin Neler Gerekli?

- Gülümseyen bir yüz
- Kısa ve anlaşılır biçimde verilen mesaj
- Yüz yüze bakmak
- Kendine güven duyan tonda konuşmak
- Bazen sessiz kalmak
- Uygun bedensel ve ortamsal mesafeyi sağlamak ve korumak
- Güven veren bir beden duruşu
- Empatik yaklaşım
- Sözlerin karşı tarafça anlaşıldığından emin olmak için geribildirim almak
- Dürüst olmak
- Katılarak dinlemek
- Karşılıklı beklentileri, kabul edici ve açık bir şekilde paylaşmak.

Sağlıklı ve Etkili İletişim Nasıl Kurulur?

**Etkili bir iletişim,
DİNLEME ile başlar.**

Dinleme

- Özel yetenekli çocuklar, farklı yetenek ve ilgileri, duyarlılık ve yaratıcılık özellikleri, bilişsel kapasiteleri nedeni ile daha çok fikir üretirler ve bunları paylaşmak isterler.
- Düşüncelerini, değerlendirmelerini, vardıkları sonuçlarını ve gözlemlerini dinleyen anne-babalar, bir yandan bu çocukların gelişimlerine olumlu katkı sağlarken öte yandan kendilerinden ve diğer insanlarla olan ilişkilerinden psikolojik doyum elde etmelerine zemin hazırlarlar.
- Zihinsel süreçlerini sürekli işleten ve zihinleri sürekli çalışan bu çocuklar, birçok bilgi toplarlar. Topladıkları bilgileri iyi bir dinleyici ile paylaşma fırsatı, bilgileri iyice özümsemelerine, analiz etme, eski ve yeni bilgileri sentezleme ve değerlendirmelerini yapma becerilerini geliştirir. Böylece çocuk, edindikleri bu bilgiler konusunda konuştuğunda, düşünceler arasında bağ kurabilme, tümevarım ve tümdengelim yolu ile yeni bilgiler edinme ve kullanma yollarını da öğrenme fırsatı elde eder.

ÇOCUĞUNUZU NASIL DİNLİYORSUNUZ?

DİNLEME ÇEŞİTLERİ

Görünüşte Dinleme

En yaygın dinleme türüdür. Kişi dış görünüşüyle dinliyormuş gibi görünür, ancak iç dünyası bambaşka bir yerdedir.

Seçerek Dinleme

İşine geleni dinleme, anlatılanları cımbızla çekermiş gibi ayıklayarak dinleme, diğer söylenenleri dinlememe.

Şartlanmış Dinleme

Önyargılı, aynı duygu, kavram arayışı ile dinleme.

Savunucu Dinleme

Alıngan, suçlayıcı, haklılığı açıklamaya çalışan şekilde dinleme.

Tuzak Kurucu Dinleme

Açık yakalama, zora sokma ve düşüncesini ispatlayacak şekilde dinleme.

Dinlerken şunları yapmayın!

- Çocuğunuzu dinlerken, sadece onun söylediklerini dinleyin, kafanızın içinden geçenleri değil!
- Çocuğunuzun düşüncelerini okumaya kalkışmayın.
- Dinlerken, kendi söyleyeceklerinize hazırlanmayın.
- Söylenenleri filtreden geçirmeyin.
- Dinlerken ve konuşurken o ana odaklanın, hayal kurmayın.
- Söylenenlerin bitmesini beklemeden hüküm vermeyin, ön yargılı davranmayın.
- Suçlamadan, emir vermeden, tehdit etmeden ve gözdağı vermeden dinleyin.
- Dinlerken, çocuğunuzun anlattıklarına odaklanın, konuyu değiştirmeyin.

NASIL DİNLEYELİM?

Yargılamadan, sözünü kesmeden, bedene uygun biçim vererek, göz teması kurarak, etkin şekilde dinleyin.

Dinlerken;

- ✓ Uygun beden dili ile dinlemeye hazır olduğunuzu gösterin.
- ✓ Çocuğunuza doğru eğilin ve göz teması kurun.
- ✓ Başınızı sallayarak veya anlattıklarını kendi kelimelerinizle tekrar ederek dinlediğinizi gösterin ve onu konuşmak için cesaretlendirin.
- ✓ Başka şeylerle meşgul olmayın, başka şeyler düşünmeyin.
- ✓ Sorular sorarak konuya açıklık kazandırın.

Etkin Dinleme Bize Ne Yarar Sağlar?

- Çocuğunuzu etkin şekilde dinlemeniz, aranızda açık ve dürüst iletişim kurmanıza yardımcı olur.
- Onu herhangi bir konuda, sağlıklı şekilde tartışmaya yöreklendirir.
- Olumsuz duyguları tartışma fırsatı verir.
- Çocuğunuz dinlendiğinde, temel sorununu kendi fark eder.
- Anlaşıldım duygusunu yaşatır, karşıdaki kişiye olumlu duygular besler.
- Karşıdaki kişileri anlamaya ve dinlemeye hazır duruma getirir.

Soru Sorma

Soru sorma, etkin iletişim kurmada önemli bir diğer öğedir. Özel yetenekli çocuklar, keşfetme ihtiyaçları ve meraklarını karşılarken, hayal dünyalarından da yardım alarak çeşitli bilgiler üretip, bunları paylaşmak isterler. Bu noktada ebeveynlerin, doğru sorular sormaları son derece önemlidir.

Sorular;

- Konuya açıklık kazandırmak,
- Konuşmayı sürdürmek,
- İlişkiyi zenginleştirmesi için sorulmalıdır.
 - “NEDEN, NİÇİN, NİYE” soru sözcüklerinden kaçınarak,
 - Bunların yerine “NE, NASIL” sözcüklerini kullanarak,
- Konuşmayı sürdüreceği açık uçlu sorular sorulmalıdır.

“Sen Dili” Yerine “Ben Dili”ni Kullanma

“Sen Dili”

Karşı tarafı suçlayan, yargılayan konuşma dilidir. Cümlelerde, “sen” vurgusu yapılır. Bu tarz iletişim, davranışa değil, kişiye yöneliktir. Problemin neyden kaynaklandığının anlaşılmasına neden olur. Örneğin;

- “Sen ne biçim çocuksun!”
- “Beni zaten hiç anlamazsın!”
- “Çocuk gibi davranıyorsun!”, “Bunu nasıl yaparsın!” vs.

Çocuğunuzla İletişimde “Sen Dili” Kullandığınızda Ortaya Çıkabilecek Olası **SORUNLAR:**

- Çocuğunuz, suçluluk, kırgınlık ve öfke gibi olumsuz duygular geliştirebilir.
- Kendini korumak için zaman içerisinde iletişimi keser.
- Benlik algısı zedelenir. Olumsuz benlik algısı ve düşük benlik saygısı gelişebilir.
- Kendine güvenmemeye başlar.
- Savunucu tarzda iletişim geliştirebilir.

“Ben Dili”

Sağlıklı iletişim dili olan “ben dili”nde odak, direkt kişi değil, durumun, olayın açıklanması, duyguların gerekçesi ile yansıtılmasıdır.

- Mesajı ileten kişi, duruma ilişkin kendi değerlendirmelerini aktarmak, paylaşmak niyetindedir.
- Kişi, karşısındakini yargılamadan, suçlamadan sadece kendi duygu ve düşüncelerini, davranışlarının nedenlerini açıklar.

“SEN” DİLİ:

“Zaten canım sıkkın, seni çekemem. Lütfen keser misin!”

“BEN” DİLİ:

“Canım çok sıkkın ve yorgunum. Bu nedenle seni dinlemekte zorlanıyorum...”

“BEN” DİLİNİN SAĞLADIĞI YARARLAR:

Vurgu, karşı taraftan kişiye kaymıştır.

Kızgın olan kişiye;

Rahatlama, öfke ve kızgınlık duygularının birikmesini önleme ve kendi yaşantılarını gözden geçirme şansı verir.

Karşı tarafa da;

- Sorun olan davranışını görme,
- Karşının beklentilerini öğrenme,
- Bencillikten kurtulma,
- Kızgınlık, kırgınlık ve öfke duygusunu yaşamama,
- Benlik saygısını zedeleyecek bir iletişime girmeme,
- Davranışı değiştirme konusunda iç denetim sağlama,
- Kendisinin de **“Ben Dili”**ni kullanmaya yönelmesini sağlama farkındalığı sağlar.

ÖVGÜ

- Olabildiğince sık yapılmalı.
- Başkalarının duyması sağlanmalı.
- Mümkünse bir ödülle sunulmalı.
- İçten duygular belirtilmeli.
- Uygun bir beden dili seçilmeli.

ELEŞTİRİ

- Yalnızken dile getirilmeli.
- Kızginken vazgeçilmeli.
- Haklı övgülerle birleştirilmeli.
- Yapıcı ve heveslendirici olmalı.
- Açıkça anlaşılması sağlanmalı.
- Uygun beden diliyle sunulmalı

ANNE-BABALARA ÖNERİLER

- Anne ve baba olduğunuzu unutmayın. Çocuğunuza yalvarmayın.
- Ne kadar üstün zekâlı olursa olsun, çocuğunuzun halen bir çocuk olduğunu unutmayın.
- Çocuğunuzun içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini bilin. Bunun için kaynaklardan okumalar yapın, diğer çocukları gözlemleyin.
- Çocuğunuz hangi alanda daha iyi, iyi gözlemleyin. Hangi alanda derinleşirse o alanda ilerlemesi için çocuğunuza uygun ortam hazırlayın ve gelişimlerinde onlara eşlik edin.
- Çocuğunuza sevildiğini hissettirin.
 - Onu sadece başarılarından, üstün yeteneğinden dolayı değil, sizin çocuğunuz olduğu için, her yönüyle sevdiğinizi, başarısız olsa da onu seveceğinizi sık sık söyleyin.
 - Çocuğunuz bu konuda endişe duymasın
- Sevgiye olduğu kadar denetlenmeye, disiplinli bir ilgiye de ihtiyacı vardır. Bunların sağlanması onu güçlü kılar.
- Dürüst ve içten olun.
 - Kayıtsız ve soğuk cevaplar onları tedirgin eder.
 - Çocuklar söylediklerimizi anlayabilir, onların üstesinden gelebilirler.
- Kişisel bağımsızlığını kazanmasına engel olmayın.
- Aşırı yönlendirme ve engellenmeler yapmayın. Bu durum, istenmeyen tepkiler yaratabilir. Onun yerine, özel yetenekli çocuğunuzun fikirleri alınarak, işbirliği içinde hareket etmek uygun olacaktır.
- Çocuğunuzun ortaya çıkardığı işi takdir edin. Örneğin “Bunu başarmak için gerçekten çok çaba sarf ettiğini görebiliyorum.” gibi cümlelerle çocuğunuzun cesaretlendirin.
- Başarılarını aşırı abartmayın, aynı şekilde umursamaz ya da olduğundan aşağı biçimde de değerlendirmeyin.
- Kararları almada katılımı ve evde sorumluluk almasını sağlayın.
- Anne-baba olarak, değer sisteminizin tutarlı olmasına özen gösterin.
- Anne-baba birlikte çabalayın, eşit sorumluluk alın.
- Bir sorun çıktığında, sakın olun, idareyi elden bırakmayın.

- İstenmeyen davranışlar karşısında duygularınızı ve/veya beklentilerinizi dile getirin.
- Yaptıkları yanlışların neden yanlış olduğunu anlatın.
- Çocuğunuzun sorununu sahiplenmeyin.
- Eğer çocuğunuza, paketlenmiş çözümler verirseniz, çocukta sorun çözme becerileri yerine bağımlı kişilik özellikleri gelişir. Yeni sorunlarla karşılaştıklarında çözmeye çabalamak yerine, yetişkinlere gelmeyi öğretmiş olursunuz.
- Olumsuz konuşmalardan kaçının. Örneğin “Bu asla işe yaramayacak.” gibi.
- Onu olduğu gibi kabul edin.
- Çocuğunuzu diğer kardeş veya akranlarıyla kıyaslamayın.
- Yeniliklere açık olun.
- Özel yetenekli çocuklar yanlış yapmaktan, hatalı davranmaktan korktukları için yeni şeyler denemeye çekinebilirler. Bu noktada MODEL OLMAK önemlidir.
- Ebeveyn olarak TUTUMLARINIZI gözden geçirin.
- Okuldaki faaliyetleri yakından izleyin, ev ve okul arasında uyumu sağlamaya çalışın.
- Koleksiyonlarını geliştirmelerine yardımcı olun.
- Müzelere, tarihi yerlere, sanat galerilerine, vb. yerlere götürün.
- İlgisini çeken dergi, yazı, resim vs. her neyse onları toplamalarına yardımcı olun.
- Bazı alan ya da konularda uzman olmaları için onlara yardım edin
- Sürprizleri, bulmaları için saklayın.
- Kendiniz hakkında onlarla konuşun.
- Hata yaptığımızda kabul edin.
- İçinde kahramanlar olan öyküler anlatın
- Yeni bir şeyler öğrenirken onlara yardım edin.
- Birlikte bazen saçma ve aptalca olabilecek şeyler de yapın.
- Onların yanında olarak yardımcı olun ve gerektiğinde onlarla birlikte olun.
- Sır paylaşın.
- Bazen bir mektup ya da not yazın.
- Görüşlerini sorun.
- Özel ve hoşlarına gidecek bir ad takın.

- Birlikte, size özel bir seremoniniz olsun ve bunu hep yapın. (Örneğin cuma akşamları birlikte yapacağınız keyifli bir etkinlik)
- Birlikte iken kaygılarınızı unutun ve sadece çocuğunuza odaklanın.

Çocuğunuzla sağlıklı iletişim kurmak ve onları cesaretlendirmek için şu kelimeleri kullanabilirsiniz:

- Bugün çok iş yaptın
- İşte bu!
- Harika bir iş çıkardın
- Müthiş
- Bunu nasıl yaptın!
- İyi gidiyorsun
- İyi fikir
- Bugün çok iyi yapıyorsun.
- Seninle gurur duyuyorum.
- Harika gidiyorsun, denemeye devam et.
- Bunu iyi anlamışsın
- Böyle davrandığımı görünce mutlu oluyorum
- Bu büyük bir gelişme
- İşte şimdi oldu!
- Kendini çok geliştirdin.
- Sensiz bu kadar iyi yapamazdım.
- Hızlı kavriyorsun.
- Bir kere daha deneyince yapacaksın.
- Sen bu şekilde çalışınca sana öğretmek bir zevk oluyor.

KAYNAKLAR

Akarsu, F. (2004). Üstün yetenekliler. *İçn: Birinci Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı, No:63 (Haz. M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A.E. Bilgili), ss.127-155. Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.*

Akkanat, H. (2004). “Üstün veya Özel Yetenekliler”: Birinci Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı, *No:63, (Haz. M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A.E. Bilgili ss.169-194. Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.*

Assouline, S. G., & Colangelo, N. (2006). Social-emotional development of gifted adolescents. In F. A. Dixon & S. M. Moon (Eds.), *The handbook of secondary gifted education (pp.65-85). Waco, TX: Prufrock Press.*

Ataman, A. B. (2008). Üstün yetenekli çocuklarda aile ortamının bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi: İstanbul bilsem örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*

Bacanlı, H. (1999). *Duyuşsal davranış eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım*

Besharat, M. A.; Azızı, K., & Poursharifi, H. (2011). The relationship between parenting styles and children's perfectionism in a sample of Iranian families. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 15, 1276-1279.* <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.03.276>

Campbell, S. B. (2002). *Behavior problems in preschool children: Clinical and developmental issues (2nd ed). New York: Guilford Press.*

Dabrowski, K. (1972). *Psychoneurosis is not an illness. London: Gryf.*

Davaslıgil, Ü. (2000). *Üstün çocuklara sahip ailelerin eğitimi. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu (ss. 142-148). Ankara.*

Davis, G.A. & Rimm, S.B. (2004). *Education of the Gifted and Talented (5th ed.), Allyn and Bacon, MA, USA.*

Delisle, J. R. (2000). *Once upon a mind: The stories and scholars of gifted child education.*

Erden, S. (2017). Kaygı bozukluğu olan çocukların ebeveynlerine yönelik psiko-eğitim programı. İçn: *Bilişsel davranışçı kuram temelli grupla psikolojik danışma. (Ed. Seval Erden), ss. 9-40. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.*

Erden, S. ve Akca, F. (2015). Üstün zekâlı ergenlerin akran ilişkileri ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *XIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, Mersin.

Garn, A. G., Matthews, M. S. & Jolly, J. L. (2011). Parental influences on the academic motivation of gifted students: A self-determination theory perspective. *Gifted Child Quarterly*, 54 (4), 263-272.

Grolnick, W. S., & Apostoleris, N. H. (2002). What makes parents controlling? In E. L. Deci & R. M. Ryan (Eds.), *Handbook of selfdetermination research: Theoretical and applied* (pp. 161-181). Rochester, NY: Rochester Press

Karakuş, F. (2010). Üstün yeteneklilerin ana-babalarının karşılaştıkları güçlükler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 127-144.

Koçal, Z.D., Kanar, E. ve Kanar, K. P.(2009). *Bilim ve sanat merkezine devam eden üstün yetenekli öğrencilerin temel ihtiyaçları: Amasya örneği, Üstün Yetenekli Çocuklar II. Ulusal Kongresi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi

Koçak, R. & İçmenoğlu, E. (2012). Üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zekâ ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını yordayıcı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (37), 73-85.

Levent, F. (2011). *Üstün yetenekli çocukların hakları el kitabı. Anne, baba ve öğretmenler için*. İstanbul: Çocuk Vakfı.

Levent, F. (2011). *Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Görüş ve Politikaların İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Maker, C. & Nielson, A. (1996). Curriculum development and teaching strategies for gifted learners. Austin, TX: PRO-ED.

Morawska, A.; Sanders, M. R. (2009). Parenting gifted and talented children: Conceptual and empirical foundations. *Gifted Child Quarterly*, 53(3), 163-173.

Porter, L. (2005). *Gifted young children: A guide for teachers and parents*. (2nd Ed.). Australia: Allen & Unwin.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2002). An overview of self-determination theory. In E. L. Deci & R. M. Ryan (Eds.), *Handbook of selfdetermination research: Theoretical and applied* (pp. 3-36). Rochester, NY: Rochester Press.

Özbay, Y. (2013). *Üstün yetenekli çocuklar ve aileleri*. Ankara: aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları

Sak, U., (2008): Üstün zekalı öğrenciler. İçin: Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim, ss. 499-535, (Ed. İ. H. Diken). Ankara: Pegem Yayınevi.

Sak, U., (2010): Üstün zekalıları özellikleri tanılanmaları ve eğitimleri. Ankara: Maya Akademi.

Stuart T. ve Beste A. (2008). Farklı olduğumu biliyordum: Üstün yeteneklileri anlayabilmek, (Çev.Armağan Gönenli), Ankara: Kök Yayıncılık.

Türk, T., Yavuz-Birben, F., & Erden, S. (2016). Üstün yetenekli çocuklarla olumsuz mükemmeliyetçiliği kontrol altına alma temalı bilişsel davranışçı kuram temelli grup çalışması. 25. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Antalya.

Vialle, W., Heaven, P. C. L., & Ciarrochi, J. (2007). On being gifted, but sad and misunderstood: Social, emotional and academic outcomes of gifted students in the Wollongong Youth Study. *Educational Research and Evaluation*, 13, 569-586.